

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
TÜRKİYE KÜLTÜR PORTALI PROJESİ

TARİH
TÜRKİYE TARİHİ
SELÇUKLU DEVRİ

Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY

2009
ANKARA

4. 1. Selçuklu Devri

4. 1. 1. Büyük Selçuklu İmparatorluğu ve Anadolu'nun Fethi

Anahtar Kelime: Büyük Selçuklu İmparatorluğu, Anadolu'nun fethi, Sultan Tuğrul dönemi, Sultan Alparslan, Sultan Melikşâh dönemi, Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nun parçalanması.

Büyük Selçuklu Devleti'ni kuranlar, Oğuz Türkleri'dir. Araplar Oğuzlar'a “**Guz**”, Bizanslılar ise “**Uz**” demektedirler. Oğuzlar'ın kuzeyden Avrupa'ya giden grubuna ise “**Ogurlar**” adı verilmektedir. Efsaneye göre Oğuzlar Oğuz Han neslinden inmekte ve iki büyük kümeye ayrılmaktadırlar: Bozoklar, Üçoklar. Bozoklar, Oğuz Han'ın Günhan, Ayhan ve Yıldızhan adlı oğullarından inmektedirler. Üçoklar ise Oğuz Han'ın, Gökhan, Dağhan, Denizhan adlı oğullarından inerler. Her küme on ikişer boydan ibaret olup toplam Oğuzlar 24 boydur. Bunlar:

A. Bozoklar: 1- Kayı, 2- Bayat, 3- Alka-Evli, 4- Kara-Evli (bunlar Günhan neslindedir); 5- Yazır, 6- Dodurga, 7- Döğer, 8- Yaparlı (bunlar Ayhan'ın neslindedir); 9- Avşar, 10- Beğdili, 11- Kızık, 12- Karkın (bunlar Yıldızhan'ın neslindedir).

B. Üçoklar: 13- Bayundur, 14- Beçene, 15- Çavuldur, 16- Çepni (bunlar Gökhan'ın neslindedir); 17- Salur, 18- Eymür, 19- Ala-Yuntlu, 20- Üregir veya Yüregir (bunlar Dağhan'ın neslindedir); 21- İğdir, 22- Büğdüz, 23- Yıva, 24- Kınık (bunlar Denizhan'ın neslindedir).

Selçuklu Devleti'nin kurucusu olan **Selçuk Sü-başı, Dokak** adlı bir beyin oğlu olup, Oğuz Yabguluğu'nun ordu komutanı idi. Daha sonra Oğuz Yabgusu ile bozuşarak **Aral Gölü** yakınlarındaki **Cend** şehrine geldi (960). Burada kendisi ve O'na bağlı Oğuzlar Müslümanlığı kabul ettiler. Selçuk Sü-başı, Cend şehrinde 1009 yılında yüz yaşını aşkın iken öldü. Beş oğlu vardı. Bunlar **Mikail** (oğulları **Tuğrul** ve **Çağrı** Beyler Büyük Selçuklu Devleti'ni kuracaklardır), **İsrail Arslan Yabgu** (torunu **Kutlamış-oğlu Süleyman Şâh** Anadolu Selçuklu Devleti'ni kuracaktır), **Musa İnanç Yabgu**, **Yusuf Yınal Bey** ve **Yunus Bey**'dir.

Selçuk Bey'den sonra Oğuzlar'ın başına geçen Arslan Yabgu, Karahanlılar'la anlaşarak Oğuzlar'ı Horasan'a geçirmek istedi. Tuğrul ve Çağrı Beyler bu anlaşmayı tanımadılar. Gazneli Sultan Mahmud ise Arslan Yabgu'dan çekindiği için hile ile O'nu ve maiyetini yakalatıp **Kalincar Kalesi**'ne hapsedtirdi (1025). Oğlu **Kutlamış** buradan kaçıp kurtulduysa da Arslan Yabgu hapiste öldü (1032). Kendisine bağlı Oğuzlar'ın bir kısmı dağılırken diğerleri Tuğrul ve Çağrı Bey'in etrafında toplandılar.

Arslan Yabgu'nun bu şekilde ölümü iki önemli sonucu doğurdu. Bunlardan ilki, Arslan Yabgu'nun bu şekilde tutuklanıp ölümü üzerine bütün Selçuklu soyunda Gazneliler'e karşı büyük bir kinin ortaya çıkması, diğeri ise Oğuzlar'daki liderlik meselesinin Tuğrul ve Çağrı Beyler lehine sonuçlanmasıdır.

Tuğrul ve Çağrı Beyler, amcaları İnanç Musa Yabgu ile birlikte Horasan'a geldiler. Burada 1035 yılında başlattıkları yurt tutma savaşını kazanarak Selçuklu Devleti'nin temelini attılar. Gazneli Sultan Mes'ud, Oğuzlar'ı Horasan'dan çıkarabilmek amacıyla 1039 yılında büyük bir ordu ile Oğuzlar'ın üzerine yürüdü. Tamamen süvari olan Tuğrul ve Çağrı Beyler komutasındaki Oğuz ordusu, Gazneliler'e karşı büyük bir yıpratma savaşına başladılar.

Nihayet son darbeyi vurmak üzere **Dandanakan** denilen yerde Gazne ordusunun karşısına çıkan Selçuklular burada üç günlük bir savaştan sonra büyük bir zafer kazandılar (23/24 Mayıs 1040). Gazne ordusunun bütün ağırlıkları, hazineleri Selçuklular'ın eline geçti. Dandanakan Savaşı'nın olduğu alanda taht kuran Oğuz ileri gelenleri Sultan Tuğrul'u tahta çıkararak O'nu Horasan hükümdarı olarak ilân ve biat ettiler.

Sultan Tuğrul Dönemi (1040-1063)

Dandanakan Savaşı'yla devletini kuran Sultan Tuğrul devrinde doğuda Harezm ülkesi içlerinden batıda Anadolu'da Muradiye, Erciş bölgelerine kadar olan yöre Selçuklular'ın eline geçti. Başlangıçta **Nişâbur** iken daha sonra başkenti **Rey** şehrine taşıyan Sultan Tuğrul devrinin en önemli olayı şüphesiz Abbasî Halifesi ile olan ilişkileridir. Sultan Tuğrul, Doğu Anadolu'ya girdiği sırada, Abbasî Halifesi **Kaim Bî Emrillah**'tan bir mektup aldı. Halife kendisinin Şîî **Büveyhoğulları**'nın ve Türk asıllı **Arslan Besasîrî**'nin elinden kurtarılmasını rica ediyordu. Bunun üzerine Bağdat'a yürüyen Tuğrul, Büveyhoğulları Devleti'ni ortadan kaldırdı (1055), Arslan Besasîrî ise Bağdat'tan kaçtı. Sultan Tuğrul bu sırada isyan eden kardeşi **İbrahim Yınal**'ın isyanını bastırmak üzere İran'a dönmek zorunda kaldı. **Fatımîler**'den yardım gören Arslan Besasîrî, tekrar Bağdat'ı ele geçirerek burada hutbeyi Fatımî Halifesi adına okuttu (1058). Bu sırada Sultan Tuğrul, İbrahim Yınal isyanını bastırması ve asi kardeşini yayının kirişi ile boğdurmuştu. Daha sonra tekrar batıya dönen Sultan Tuğrul tekrar Bağdat'a girdi. Arslan Besasîrî yakalanarak öldürüldü. Halifeye büyük saygı gösteren Sultan Tuğrul, O'nu tekrar Bağdat'taki sarayına yerleştirdi (1060). Bundan çok memnun olan Halife Tuğrul'u kılıç kuşatarak, ona "**Rükn'üd dünya ve'ddin**" (Dünya ve dinin temeli) ve "**Kasım emir ül-M'üminin**" (Halife'nin ortağı) unvanlarını verdi. Ayrıca Selçuklu soyu ile akrabalık kurdu. Çağrı Bey'in kızı ile evlenen Abbasî Halifesi kendi kızını da Sultan Tuğrul'a verdi. Sultan Tuğrul Halife üzerinde yalnızca dinî görevleri bırakarak siyasî iktidarı kendi üzerinde topladı. Bu tarihten itibaren İslâmiyet'in liderliği tamamen Türkler'in eline geçmiş oldu. Sultan Tuğrul 1063 yılında 70 yaşında iken öldü. Evlâdı olmadığından yerine kardeşi Çağrı Bey'in büyük oğlu **Süleyman, Vezir Amid'ül Mülk Kunderî**'nin oldu bittisi ile tahta çıkarıldı.

Sultan Alparslan (1063-1072)

Horasan Valisi Alparslan başkent Rey üzerine yürüyerek ağabeyini tahttan indirip kendini Selçuklu Sultanı ilân etti. Vezir Kunderî'yi de azlederek yerine **Nizam'ül-Mülk**'ü bu makama getirdi. Saltanatının ilk yıllarında Arslan Yabgu'nun oğlu **Kutlamış**'ın ve kardeşi **Kavurt**'un isyanları ile uğraştı. Kutlamış Alparslan'la yaptığı savaşı kaybetti, kaçarken düşüp öldü (1064). Daha sonra Sultan Alparslan Gürcistan'ı ve Ermenistan'ı vergiye bağladı. **Ani** ve **Kars**'ı zapt etti. Anadolu ve Mısır'a da hâkim olarak denizlere ulaşmak isteyen Sultan Alparslan güneye Dicle boylarına giderek Halep'e kadar egemenliğini kabul ettirdi. Ancak burada iken Bizans İmparatoru **Romanos Diogenes**'in büyük bir ordu ile üzerine yürüdüğünü öğrendi. Romanos Diogenes Erzurum üzerinden Malazgirt'e gelirken Sultan Alparslan da 50.00 kişilik kuvvetiyle süratle kuzeye yöneldi. Bir yandan elçiler göndererek Bizans İmparatoru'na sulh teklifinde bulunan Sultan Alparslan'ın bu tutumu Bizans İmparatoru'nda Sultan'ın kendisinden korktuğu kanaatini uyandırmıştı. Her iki ordu 26 Ağustos 1071 tarihinde Malazgirt Ovası'nda karşılaştılar. Bu sırada Bizans ordusundaki ücretli **Peçenek** ve **Uzlar** soydaşları Selçuklular tarafına geçtiler. Taktik gereği geri çekilen Sultan Alparslan, Bizans İmparatoru'nu üzerine çekerek ordugâhından hayli uzaklaştırdı. Durumu çok geç fark eden İmparator geri çekilme emri verdiyse de artık geç kalmıştı. Dört bir yandan Bizans ordusunu kuşatan Türkler akşama doğru koca Bizans ordusunu yok edercesine yendiler.

İmparator Romanos Diogenes ve maiyeti esir düştü. Sultan Alparslan, esir imparatora bir misafir muamelesi yaptı. Romanos Diogenes'in Bizans'taki bütün Türk esirlerini serbest bırakması, büyük bir kurtuluş parası vermesi, her yıl vergi vermesi şartıyla barış yaparak memleketine gönderdi. Ancak Bizans'a dönen İmparator gözleri kör edilerek hapse atılmış ve bu antlaşma böylece uygulama alanı bulamamıştı. Malazgirt Savaşı ile yurt arayan büyük Türk nüfusuna Anadolu'nun kapısı açılmış oldu. Avrupa'da büyük akisler uyandıran bu savaş Haçlı seferlerinin hazırlanması konusunda da Avrupa için bir uyarı oldu.

Daha sonra Maveraünnehir bölgesine sefere çıkan Sultan Alparslan, ele geçirdiği **Yusuf** adlı bir kale komutanı tarafından hançerlenerek şehit oldu (1072), yerine oğlu **Melikşâh** Selçuklu tahtına geçti.

Sultan Melikşâh Dönemi (1072-1092)

Saltanatının ilk yıllarında, Sultan Alparslan zamanında da iki defa isyan etmiş ve affedilmiş olan amcası **Kavurt** tekrar isyan etti. Bu isyan bastırılarak Kavurt yayının kirişiyile boğdurularak idam olundu. Karahanlılar ülkesine yürüyen Melikşâh Semerakant'a kadar olan bölgeyi ele geçirdi. Her iki hanedanın arasında akrabalık kuruldu. Gazneliler de aynı akıbete uğradılar ve Melikşâh'ın yüksek hâkimiyetini kabul etmek zorunda kaldılar. Kutlamış'ın oğlu Süleyman Şâh'ı Anadolu'ya göndererek O'nu bu ülkeye emîr olarak atadı. Kutlamış-oğlu Süleyman Şâh kısa zamanda baştan başa bütün Anadolu'yu ele geçirdi. **İzmit** başkent olmak üzere (1077) Anadolu Selçuklu Hanedanı'nın temelini attı. Melikşâh zamanında Selçuklu İmparatorluğu en geniş sınırlarına ulaştı. Doğuda Seyhun Nehri ve Tanrı Dağları'ndan batıda Akdeniz ve Boğazlar'a, kuzeyde Kafkas Dağları'ndan güneyde Hint Denizi'ne kadar ulaşılmıştı. Melikşâh döneminin en önemli iç olaylarından birisi de **Hasan Sabbah**'ın İderi olduğu **Batınî** hareketidir. Hasan Sabbah, Alamut Kalesi'nde kurduğu yalancı cenneti ile bir tarikat kurmuş, tarikatına mensup fedailerle birçok Türk ve Müslüman ileri gelenlerine karşı suikastlar düzenlemeye başlamıştı. Saltanatının son yıllarında Batınîler'le uğraşan Sultan Melikşâh 38 yaşında iken zehirlenerek öldü (1092).

Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nun Parçalanması

Sultan Melikşâh'ın ölümünden kısa bir süre sonra Vezir Nizam'ül-Mülk de Batınîler tarafından öldürüldü. Şeklen Irak ve Horasan'daki Büyük Selçuklu Sultanları'na bağlı olmak üzere **Kirman Selçukluları**, **Suriye Selçukluları** ve **Anadolu Selçukluları** olarak İmparatorluk parçalandı. Melikşâh'tan sonra yerine 5 yaşındaki oğlu **Mahmud** tahta çıkarıldıysa da **Berkyaruk** onu tanımadı. Berkyaruk da 1104 yılında öldü. Yerine kardeşi **Muhammed Tapar** (1105-1118) İsfahan'da tahta çıktı. Tapar'dan sonra Selçuklu Devleti'nin son büyük hükümdarı **Sultan Sançar** (1118-1157) tahta çıktı. Gurlular'ı, Karahanlılar'ı, Harezmsahlar'ı tekrar vergiye bağladı. Halifenin siyasî gücü ele geçirme çabalarına tekrar son verdi, O'na yalnızca dinî görevleri bıraktı. Ancak **Karahıtaylar**'a 1141'de **Katvan**'da yenildi. Bu yenilgi Sultan Sançar için bir dönüm noktası oldu ve bir daha toplanamadı. 1153 yılında ayaklana göçebe Oğuzlar'a tutsak oldu. Üç yıllık esaretten sonra kurtarılan Sultan Sançar 1157 yılında 72 yaşında iken öldü.

Biçim (Format):

Alparslan.jpg Köhne Ürgenç1.jpg Köhne Ürgenç2.jpg Köhne Ürgenç3.jpg

Oğuz Han.jpg

Kaynak (Source):

Cahen, Claude; **Pre-Ottoman Turkey, A General Survey of the Material and Spiritual Culture and History C. 1071-1330**, İng. J. Jones Williams, London 1968, p. XXII + 458.

Kafesoğlu, İbrahim; **Büyük Selçuklu İmparatoru Sultan Melikşah**, İstanbul 1973, s. VI + 200.

Kafesoğlu, İbrahim; **Sultan Melikşah Devrinde Büyük Selçuklu İmparatorluğu**, İstanbul 1953, s. XXVIII + 242 + 1 Harita.

Köymen, Mehmet Altay; **Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi, C. I, Kuruluş Devri**, Ankara 1989, s. 394 + 4 Ek.

Köymen, Mehmet Altay; **Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi, C. II, İkinci İmparatorluk Devri**, Ankara 1954, s. 528 + 1 Ek.

Köymen, Mehmet Altay; **Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi, C. III, Alp Arslan Ve Zamanı**, Ankara 1992, s. 534 + 6 Ek.

Özaydın, Abdülkerim; **Sultan Muhammed Tapar Devri Selçuklu Tarihi (498-511/1105-1118)**, Ankara 1990, s. 178.

Sevim, Ali; **Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi**, Ankara 1993, s. 268 + 18 Resim.

Yinanç, Mükremin Halil; **Anadolu'nun Fethi, ?-?, s. 192.**

Haklar (Rights): (Telif ve kullanım hakları ile ilgili bilgiler.)		
5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca hazırlanan tüm içeriğin her türlü ortamda umuma arz yetkisi sınırsız süreyle Kültür Turizm Bakanlığına devredilmiştir. Bakanlık sonraki zamanlarda hazırlanan içerikle ilgili düzeltme, ekleme, silme veya yayından kaldırma hakkına sahiptir.		
Kaynağı Hazırlayan	Konu Editörü	Proje Yöneticisi
Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Hale KÜNÜÇEN

4. 1. 2. Anadolu Selçuklu Devleti (1077-1308)

Anahtar Kelime: Anadolu Selçuklu Devleti, Kutlamışoğlu Süleymanşâh Devri, I. Kılıç Arslan, Sultan I. Mes'ud, Sultan II. Kılıç Arslan, I. Gıyaseddin Keyhüsrev, I. İzzeddin Keykâvus, I. Alâaddin Keykûbâd, II. Gıyaseddin Keyhüsrev, Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılması.

Kutlamışoğlu Süleymanşâh Devri (1077-1086)

Kutlamışoğlu Melikşâh tarafından Anadolu'nun fethine memur edilen Süleymanşâh kısa zamanda İznik'e kadar bütün Anadolu'yu ele geçirerek 1077 tarihinde devletini kurdu. Rey'deki Büyük Selçuklu Sultanı'na bağlı olarak Anadolu'ya hâkim olan Süleymanşâh Bizans'ın içindeki durumundan faydalanmak suretiyle sık sık Bizans'ın içişlerine karışmaya, taht kavgalarında politikası icabı bazı imparatorlara destek olmaya başladı. Bu arada kardeşi **Mansur**'un isyanını **Sultan Melikşâh**'ın **Emîr Porsuk** komutasında gönderdiği kuvvetin de yardımıyla yendi. 1085 yılında ani bir baskınla **Antakya Kalesi**'ni aldı. Ancak Antakya'nın fethi, Suriye Selçuklu Sultanı **Tutuş**'la arasının açılmasına sebep oldu. Sultan Tutuş ve müttefiki **Artuk Bey**, Süleymanşâh'ı Halep yakınlarında yendiler. Süleymanşâh üzüntüsünden intihar etti (1086).

Süleymanşâh, Antakya seferine çıkarken idareyi İznik'te komutanlarından **Ebu'l-Kasım**'a bırakmıştı. Süleymanşâh'ın ölümünden sonra Ebu'l-Kasım'ın bağımsız hareketlerinden şüphelenen Melikşâh, Porsuk ve **Emîr Bozan** komutasında Anadolu'ya birlikle gönderdi. Affını istedi ise de Bozan tarafından öldürüldü (1092). Aynı tarihlerde Sultan Melikşâh'ın ölümü üzerine serbest bırakılan Süleymanşâh'ın oğlu Kılıç Arslan Anadolu'ya gelerek babasının mirasına sahip oldu (1092).

I. Kılıç Arslan (1092-1107)

Kılıç Arslan, Ege'de oldukça kuvvetlene **Çakan Bey (Çaka Bey)**'i ortadan kaldırdıktan (1097) sonra Malatya'ya giderek burasını kuşattı. Ancak bu sırada büyük Haçlı ordusunun Anadolu'ya ayak bastığını duyarak İznik önlerine geldiye de sayıca üstün Haçlılar karşısında Anadolu'ya çekildi. Eskişehir önlerinde tekrar şansını deneyen Kılıç Arslan, Haçlı ordusunu Antakya'ya ulaşıncaya kadar gerilla savaşlarıyla rahatsız etti. Haçlılar büyük zayıflık vermelerine rağmen boydan boya Anadolu'yu geçerek Antakya, Kudüs ve Urfa taraflarını alıp buralarda krallık, kontluk, prenslik kurdular. Bu arada Haçlılar'ın arkasından gelen Bizanslılar da Batı Anadolu, Karadeniz ve Akdeniz sahil kesimini tekrar kontrollerine almayı başarmışlardı.

Elinde yalnızca İç Anadolu kalan Sultan I. Kılıç Arslan başkenti Konya'ya getirdi. Daha sonra Güneydoğu Anadolu bölgesindeki bazı şehirler üzerine yürüdü. Bu yüzden **Musul Atabeki Çavlı, Artuklu İl-Gazi** ve **Suriye Meliki Rıdvan** Kılıç Arslan'ın üzerine yürüdüler. Suriye'de **Habur Suyu** kenarında yapılan savaşı kaybeden Kılıç Arslan Habur'u geçerken boğuldu (1107). Yerine oğlu **Mes'ud** geçtiyse de diğer kardeşi **Şehinşâh** O'nu tanımadı. Taht kavgası 1116'ya kadar sürdü.

Sultan I. Mes'ud (1116-1155)

Sultan Mes'ud başlangıçta **Dânişmendli Ahmed Gazi**'nin egemenliğini tanımak zorunda

kalmıştı. Ancak O'nun ölümünden sonra (1134) bağımsız hareket etmeye başladı. Anadolu'daki Selçuklu hâkimiyetini yeniden kurmaya çalıştı. Ancak yeniden başlayan Haçlı Seferi (II. Haçlı Seferi), bu projesini önledi. **III. Konrad** idaresinden Alman kuvvetlerini **Ceyhan** önünde 1147 tarihinde bozguna uğratan Sultan Mes'ud, **VII. Lui** idaresindeki Fransız ordusunu da önce **Yalvaç**, daha sonra Batı Toroslar'da **Kazkbeli**'nde yenerek büyük bir zafer kazandı. Ermeniler'in hâkim olduğu **Maraş-Elbistan** taraflarını da ele geçiren Sultan Mes'ud bir ara Konya'ya kadar gelen Bizans İmparatoru **Manuel Komnenos**'u da durdurmayı başarmıştı. Ölümünden sonra yerine oğlu Sultan II. Kılıç Arslan geçti

Sultan II. Kılıç Arslan (1155-1192)

Sultan Kılıç Arslan saltanatının ilk yıllarında kardeşleri, **Dânişmendli Yağıbasan** ve Bizans İmparatoru **Manuel Komnenos**'la uğraştı. Bizans'ın batıdaki meşguliyetinden faydalanarak Anadolu'da birliği sağladı. En büyük rakibi **Nureddin Mahmud Zengî**'nin de ölümü (1174) üzerine Batı Anadolu ve Marmara dışında bütün Anadolu'ya sahip oldu. Bizans İmparatoru Manuel Komnenos, Kılıç Arslan tehlikesini ortadan kaldırabilmek amacıyla büyük orduyla hareket geçti. Sultan II. Kılıç Arslan, Bizans ordusunu, Bizanslı ve Avrupalı tarihçileri "**Miryekefalon**" felâketi olarak nitelendirdikleri savaşta Yalvaç-Karamıkbeli'nde ağır bir yenilgiye uğrattı. Bu büyük zafer Anadolu'nun Türkleşmesinde büyük önem taşır. Bu tarihten itibaren artık Bizans Türkler'e karşı bir saldırı politikası takip edemeyecektir. Bu zaferle Batı Anadolu ve Eskişehir ilerisindeki bölgeler Türk fethine açılmıştır. Türk orduları kısa zamanda Ege Denizi'ne kadar olan bölgede sayısız şehirleri ele geçirdiler.

Sultan Kılıç Arslan saltanatının sonlarına doğru ülkesini eski Türk geleneklerine uyarak 11 oğlu arasında paylaştırdı. Ancak oğulları arasında şiddetli mücadeleler başladı. Bu sırada III. Haçlı Seferi başlamış ve **Frederick Barbarossa** büyük bir ordu ile Anadolu'ya girmiştir. Ancak Silifke Çayı'nda Alman İmparatoru'nun ölümü, Anadolu Türklüğü'nü yeni bir felaketten kurtarmış oldu. Ülke taht kavgası içinde iken Kılıç Arslan öldü (1192).

I. Gıyaseddin Keyhüsrev (1192-1211)

Babasının yerine tahta çıkan I. Gıyaseddin Keyhüsrev, kardeşi Süleymanşâh'ın baskısı üzerine Bizans'a giderek yardım almayı amaçlıyordu. Ancak istediği yardımı alamadı. Bu sırada IV. Haçlı Seferi sonunda Lâtinler İstanbul'u ele geçirmişlerdi. **I. Gıyaseddin Keyhüsrev** de böylece Anadolu'ya geçti. Aynı tarihlerde kardeşinin de ölümü üzerine Selçuklu emîrleri tahta davet ettiler. Saltanatı zamanında **Pontus (Trabzon) Rum Devleti** İmparatoru **III. Aleksios**'u yendi, 1207 yılında **Antalya**'yı aldı. Ermeni Kralı **II. Leon**'u yendi. Eyyübîler'in Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya yayılmalarını önledi. İznik Rum İmparatoru **Laskaris**'le yaptığı **Alaşehir Savaşı**'nda şehit düştü (1211).

I. İzzeddin Keykâvus (1211-1220)

Devrin en önemli olayı 1214 tarihinde **Sinop**'un zaptıdır. İzzeddin Keykâvus, Anadolu'daki Selçuklu hâkimiyetini pekiştirmiştir.

I. Alâaddin Keykûbâd (1220-1237)

Kardeşinin ölümü üzerine tahta çıkan Alâaddin Keykûbâd, Anadolu Selçuklu Sultanları'nın en büyüklerinden birisidir. Anadolu'da Türk birliğini büyük ölçüde gerçekleştiren Sultan Alâaddin Keykûbâd Antalya yakınlarındaki **Kolonoros Kalesi**'ni alarak burasına kendi adını

verdi (**Alâiye**, daha sonra **Alanya**). Kırım'daki önemli bir ticaret merkezi olan **Suğdak** üzerine, Sinop'taki tersanelerde yaptırılan gemilerle bir donanma gönderen Sultan Alâaddin Keukûbâd, burayı ele geçirdi. Kıpçak ülkesi Sultan'ın egemenliğini tanıdı (1226). Ermeni Kralı vergiye bağlandı. Cengiz Han ordularının önünden kaçarak Anadolu'ya gelen **Harezmsah Celâleddin**'in Anadolu'yu ele geçirme emeli karşısında onunla savaşa tutuşarak, 1230 tarihinde **Yassıçemen Savaşı**'nda yendi. Kaçan Harezmsah Celâleddin Van civarında öldürüldü. Doğu sınırlarını emniyet altına almak için, kaleleri tamir ettirdi. Asker ve mühimmat bakımından takviye etti. Doğuda büyük bir müdafaa zinciri oluşturdu. Ayrıca Moğol Hakanı **Ögedey**'e elçi göndererek antlaşma yaptı. Böylece Moğollar'ın tecavüzünden Anadolu'yu korumuş oldu. 1237 yılında zehirlenerek öldü.

II. Gıyaseddin Keyhüsrev (1237-1246)

II. Gıyaseddin yetesiz bir hükümdardı. Başlangıçta komutanlarından **Saadeddin Köpek**'in tesirinde kalarak birçok hatalar yaptı. Bunlardan biri Harezm Beyleri'nden ve Selçuklu hizmetine girmiş olan **Kayır Han**'ın öldürülmesidir. Bu olay Harezm birliklerinin isyanına sebep olduğu gibi devleti uzun zaman uğraştırdı. Daha sonra **Saadeddin Köpek**'i öldürttüyse de arkadan patlayan **Baba İshak İsyanı** (1239) devleti çok sarstı. Anadolu'daki olayları dikkatli bir şekilde takip eden Moğollar'ın Azerbaycan Valisi **Baycu Noyan**, Anadolu'ya girerek Selçuklu ordusunu 1243 Temmuzunda **Kösedağ** denilen yerde ağır bir yenilgiye uğrattı. Bu savaş Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılmasına sebep oldu.

Anadolu Selçuklu Devleti'nin Yıkılması

II. Gıyaseddin Keyhüsrev'den sonra işbaşına geçen hükümdarlar beylerin, komutanların elinde birer oyuncaktan farksızdı. 1256 yılında Anadolu'da büyük katliâmlar yapan Moğollar'la **Vezer Muinüddin Süleyman Pervane** anlaşarak devleti Kızılırmak sınır olmak üzere ikiye ayırdı. 1261 yılında Moğol zulmüne karşı **Karamanoğulları** ayaklandılar. 1276 tarihinde **Hatiroğulları** gene Moğollar'a karşı ayaklandı ancak başarılı olamadı. Bu hareketi destekleyen Mısır Türk Memlûk Sultanı **Baybars** Kayseri'ye kadar geldiyse de Anadolu'dan istediği yardımı göremedi. 1277 yılında **Karamanoğlu Mehmed Bey**, Selçuklu şehzâdesi **Alâaddin Siyavuş**'u Konya'da tahta çıkarmak üzere hareket ettiyse de başaramadı. Bu olay tarihlerde "**Cimri Olayı**" olarak nitelendirilmektedir.

XIII. yüzyılın sonlarına doğru Anadolu'da Türkmen Beylikleri birer bire bağımsızlıklarını ilân etmeye başladılar.

Kaynak (Source):

Cahen, Claude; **Pre-Ottoman Turkey, A General Survey of the Material and Spiritual Culture and History C. 1071-1330**, İng. J. Jones Williams, London 1968, p. XXII + 458.

Çay, Abdulhalûk Mehmet; **Anadolu'nun Türkleşmesinde Dönüm Noktası, Sultan II. Kılıç Arslan Ve Karamıkbeli (Myriokefalon) Zaferi**, İstanbul 1984, s. 162.

İbn-i Bibi (El-Hüseyn b. Muhammed b. Ali el-Caferi er-Rugedi); **El-Evâmirü'l-Alaiye Fi'l-Umuri'l-Alâ'iyye (Selçuk Name) C.I**, Çev. Mürsel Öztürk, Ankara 1996, s. 468.

İbn-i Bibi (El-Hüseyin b. Muhammed b. Ali el-Caferi er-Rugedi); **El-Evâmirü'l-Alaiye Fi'l-Umuri'l-Alâ'iyye (Selçuk Name) C.II**, Çev. Mürsel Öztürk, Ankara 1996, s. 262.

Turan, Osman; **Selçuklular Zamanında Türkiye**, İstanbul 1971, s. 752 + 1 Ek.

Turan, Osman; **Selçuklular Tarihi Ve Türk-İslâm Medeniyeti**, Ankara 1965, s. 448.

Uyumaz, Emine; **Sultan I. Alâeddin Keykubad Devri Türkiye Selçuklu Devleti Siyasî Tarihi (1220-1237)**, Ankara 2003, s. VII + 130 + 24 Ek.

Haklar (Rights): (Telif ve kullanım hakları ile ilgili bilgiler.)		
5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca hazırlanan tüm içeriğin her türlü ortamda umuma arz yetkisi sınırsız süreyle Kültür Turizm Bakanlığına devredilmiştir. Bakanlık sonraki zamanlarda hazırlanan içerikle ilgili düzeltme, ekleme, silme veya yayından kaldırma hakkına sahiptir.		
Kaynağı Hazırlayan	Konu Editörü	Proje Yöneticisi
Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Hale KÜNÜÇEN

4. 1. 3. Selçuklu Kültür ve Uygarlığı

Anahtar Kelime: Selçuklu kültür ve uygarlığı.

Eski Türkler’de olduğu gibi Selçuklular’da devlet ve memleket yönetiminde Selçuklu soyunun her ferdinin hakkı vardı. Ülke Selçuklu ailesinin ortak malı olarak kabul edilmekteydi. Devlet yönetimi Sultan Melikşâh zamanında belirli esaslara bağlandı. Bunlar Nizam’ül-Mülk’ün **Siyasetnâme** adlı eserinde belirtilmektedir. Sultan adına hutbe okutulur, para basılır, büyük mahkemeye başkanlık ederdi. Hükümdarın kapısının önünde günde 5 defa **nevbet** (askerî mızıkâ takımı, mehterin ilk hâli) vurulurdu. Hükümdarın en büyük yardımcısı **Dîvan**’dır. Dîvan-ı Saltanat, 5 önemli dîvandan oluşurdu. Dîvan’a Sultan’ın vekili Vezir başkanlık ederdi. Şehzâdeler eyaletlere gönderilerek devlet ve memleket yönetiminde pişmeleri sağlanırdı. Eyaletlerin başındakilere ise “**Melik**” unvanı verilirdi.

Başlangıçta tamamen Türkmen süvarilerine dayanan Selçuklu ordusu giderek ücretli daimi ordu şekline dönüştü. Ayrıca ordunun büyük bir bölümünü tımar sahiplerinin oluşturduğu süvariler teşkil etmekteydi. Ayrıca yardımcı kuvvetler, gönüllüler de ordunun önemli unsurları arasındaydı. Silahları devrin klasik silahları olup, ok, yay, kalkan, kılıç, mızrak, gürz, sapan ve mancınık kullanılırdı. Sultan’ın sefere katılmadığı zaman komuta “**Emîr-i Sipehsalar**” denilen kişilere bırakılırdı.

Eğitim öğretim ilk defa Sultan Alparslan zamanında devletin kontrolüne alındı ve korundu. Yeni baştan düzenlendi. Bağdat’ta ilk örneği yapılan **Nizamiye** medreseleri zamanla ülkenin birçok merkezinde yaptırıldı. Medreselerde dinî bilgiler yanında müspet ilimler de okutulurdu. Sultan Melikşah zamanında büyük bir rasathane kuruldu (1075), yeni bir takvim yapıldı. Buna Sultan’ın adından dolayı “**Takvim-i Celâlî**” adı verildi. Bu takvimde güneş yılı esas alınmıştı. Arapça resmî dil, Farsça edebî dildi. Türkçe ise Türkmenler arasında konumunu korudu. Bu dönemde edebiyat, Dîvan Edebiyatı, Tasavvuf Edebiyatı ve Halk Edebiyatı olmak üzere üç dalda gelişti.

Bu devirde yetişen bilgin, şair ve edipler arasında şunları sayabiliriz:

Ömer Hayam (Ölümü 1123): Büyük bir matematikçi idi. Ayrıca rubaîleri ile isim yapmıştır.

İmam Gazalî (1058-1111): Büyük bir mutasavvıf olup “**vahdet-i vücud**” nazariyesini ortaya koymuştur.

Enverî, Nizamî, Hakanî devrin büyük şair ve ediplerindendi.

Karahanlı **Kaşgarlı Mahmud** meşhur eseri **Divan-ı Lûgat’it Türk**’ü 1074 yılında Bağdat’ta tamamladı. **Yesevî** tarikatının kurucusu **Ahmed Yesevî** (Ölümü 1166) Hikmetleri ile ün yapmıştır. Yine bu devirde **Edib Ahmed b. Mahmud Yûkneki**’nin “**Aybet’ül Hakayık**” adlı ahlâk kitabı ile **Şâir Ali**’nin **Yusuf ve Züleyha** adlı eseri oldukça önemlidir. Devrin büyük veziri Nizam’ül-Mülk’ün **Siyasetnâmesi** ise devlet yönetimi ile ilgili değerli bir eserdir.

Büyük Selçuklular’da olduğu gibi Anadolu Selçukluları’nda da devlet ve memleket, hükümdar ailesinin ortak malı sayılırdı. Sultan’ın dışında hanedan mensuplarına **Melik** adı verilirdi. Başlangıçta devlet merkezi İznik iken burasının Haçlılar tarafından alınmasından

sonra Konya Anadolu Selçuklu Devleti'nin merkezi oldu. Anadolu Selçuklularında da maliye, askerlik, adalet ve yönetimle ilgili devlet işlerine bakmak için Dîvan kurulurdu. Dîvan'a Vezir bazen de Sultan başkanlık ederdi. Vezirden sonra gelen önemli bazı devlet memurlukları şunlardır: **Naip**, **Mütevfi**, **Pervane**, **Emîr-i Arız**, **Tuğraî** ve **Müşrifî Memâlik** idi. Bunlardan Naip Sultan'ın merkezden ayrılması sırasında ona vekâlet ederdi. Maliye işlerine Mütevfi, has ve tımarların verilmesi ve defterlerin tutulmasına Pervane, ordunun maaş ve levazım işlerine Emîr-i Arız, hükümdarın ferman ve emirlerinin hazırlanmasına Tuğraî, maliye ve idare ile ilgili kontrolör işlerine Müşrifî Memalik bakardı.

Eyaletleri hükümdar soyundan prensler "**Melik**" unvanıyla yönetirlerdi. Yanlarında tecrübeli bir devlet adamı bulunurdu ki buna **Atabeg** adı verilmektedir. Eyaletlerdeki askerî işlere merkeze bağlı sü-başılar bakardı. Donanma komutanlarına ise **emîr-i sevahil** denilmekte idi.

Anadolu Selçuklularında toprak devletin malı idi. Bu topraklar (emirî) üç kısımdı:

- 1. İkta:** Büyük devlet adamlarıyla sipahilere bir kısım toprağın bir hizmet karşılığı olarak verilmesidir.
- 2. Vakıf:** İlmî ve toplumsal kuruluşların giderlerini karşılamak üzere ayrılan toprak parçasıdır.
- 3. Mülk:** Bu topraklar kişinin özel malı olup, alır-satar, miras bırakabilir, vakıf yapabiliirdi.

Adlî işlere **kadılar** bakardı. Askerî davalara ise ordu bünyesinde bulunan **kadileşker** denilen hâkimler bakmaktaydılar.

Anadolu Selçuklularında ordu iki sınıf askerden meydana gelmekteydi: **Kapıkulu Sınıfı**, **Tımarlı Sipahi**. Kapıkulu Sınıfı askerler hükümdarın şahsına bağlı olup atlı ve yaya olmak üzere kendi arasında ikiye ayrılırdı. Tımarlı Sipahiler ise ordunun temelini oluşturur ve devlet para vermeksizin iktâ sahiplerince masrafları sağlanırdı. Ayrıca sınırlarda "**Uç**" beyliklerinin kuvvetleri de oldukça önemliydi.

Esnaf **lonca** denilen birliklerle teşkilâtlanmıştı. Güvenliğin sağlanmış olması Anadolu'da ticarî hayatı oldukça geliştirmişti. Dinî tolerans Türk olmayan başka toplulukları da Türk idaresine ısındırmış, Mevlevîlik, Bektaşîlik gibi tarikatların doğmasına ve gelişmesine yardımcı olmuştur. I. Gıyaseddin Keyhüsrev'den itibaren fikir hayatı, kültürel gelişme en üst düzeye çıkmış tasavvuf alanında **Muhiddin-i Arabî**, **Konyalı Sadreddin**, **Kirmanlı Evhadî**, **Ferganeli Sadeddin**, **Mevlâna Celâleddin Rumî** gibi değerler yetişmiştir. Mevlâna Celâleddin Rumî'nin **Mesnevî**, **Dîvan-ı Kebir** gibi eserleri oldukça ünlüdür. İlim dili Arapça, edebî dil Farsça idi. Devlet yazışmalarında Arapça ve Farsça'nın yanında halkla olan ilişkilerde Türkçe'ye yer vermekteydi. Halk arasında yaşayan **Hamzanâmeler**, **Ebu Müslim'in Menkıbeleri**, **Battal Gazi** ve **Danışmend Gazi Destanları** bu devirde kuvvetli bir Türk edebiyatının varlığını ispat etmektedir. Ayrıca **Yunus Emre**'nin sofîyâne yazdığı Türkçe şiirler Türk toplumunu gerek o devirde gerek daha sonraları oldukça etkilemiştir. Türk dili için önemli bir olay daha cereyan etmiştir ki, bu da **Karamanoğlu Mehmed Bey**'in "**Cimrî Olayı**"nda Konya'yı zapt ederek, Türkçe yazmayı ve konuşmayı mecbur kılmasıdır. Ayrıca Türkçe şiir yazar **Gülşehrî**, İranlı **Attar**'ın **Mantık'ut Tahr** adlı eserini Türkçe'ye tercüme eden **Hoca Mesud** devir büyük ediplerindendir. **Âşık Paşa**'nın ayrıca **Garibnâme** adlı ahlâkî ve tasavvufî büyük bir manzum eseri daha vardır.

Bu devirde başta Konya olmak üzere, Kayseri, Sivas, Erzurum, Malatya, Niğde, Divriği gibi yerler han, hamam, kervansaray, medrese, cami, kümbet gibi sanat eserleriyle donatılmışlardır. Bunlar arasında Konya'daki ince minare Darülhadişi, Sırçalı Medrese, Kayseri'deki Çifte Medrese, Sivas'taki Gök Medrese, Niğde'deki Hüdavend Hatun Türbesi ilk akla gelenlerdir.

Kaynak (Source):

Baykara, Tuncer; **Anadolu'nun Selçuklular Devri'ndeki Sosyal ve İktisadî Tarihi Üzerinde Araştırmalar**, İzmir 1990, s. 150.

I. ve II. Millî Selçuklu Kültür Ve Medeniyeti Semineri Bildirileri (20-22 Mayıs 1993), Konya 1994, s. 164.

V. Millî Selçuklu Kültür Ve Medeniyeti Semineri Bildirileri (25-26 Nisan 1995), Prof. Dr. Faruk Sümer Ve Prof. Dr. Şerare Yetkin'e Armağan, Konya 1995, s. 198.

IV. Millî Selçuklu Kültür Ve Medeniyeti Semineri Bildirileri (25-26 Nisan 1994), Konya 1995, s. 198.

Koca, Salim; **Selçuklular'da Ordu ve Askerî Kültür**, Ankara 2005, s. 273 + VII Resim.

Kurpalidis, G.M.; **Büyük Selçuklu Devleti'nin İdarî, Sosyal Ve Ekonomik Tarihi**, Çev. İlyas Kamalov, İstanbul 2007, s. 192.

Taneri, Aydın; **Türkiye Selçukluları Kültür Hayatı**, Konya 1977, s. 112.

III. Millî Selçuklu Kültür Ve Medeniyeti Semineri Bildirileri (20-22 Mayıs 1993), Konya 1994, s. 164.

Haklar (Rights): (Telif ve kullanım hakları ile ilgili bilgiler.)		
5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca hazırlanan tüm içeriğin her türlü ortamda umuma arz yetkisi sınırsız süreyle Kültür Turizm Bakanlığına devredilmiştir. Bakanlık sonraki zamanlarda hazırlanan içerikle ilgili düzeltme, ekleme, silme veya yayından kaldırma hakkına sahiptir.		
Kaynağı Hazırlayan	Konu Editörü	Proje Yöneticisi
Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Hale KÜNÜÇEN

4. 1. 4. Anadolu Türk Atabeklikleri

Anahtar Kelime: Artuklular, Dânişmendliler, Mengüçüklüler, Saltuklular, İzmir Beyliği, Ahlatşahları Atabekliği, Dilmaçoğulları Atabekliği.

4.1.4.1. Artuklular (1101-1409)

Büyük Selçuklu komutanlarından Oğuzlar'ın Döğer Boyu'ndan **Artuk Bey**'in oğulları **Sökmen** ve **İl-Gazi** tarafından kurulmuştur. Kudüs, Şam, Halep, Mardin, Harput, Âmid (Diyarbakır) yörelerine hâkim olmuşlar ve Mardin, Harput ve Hısn-ı Keyfâ kolları gibi çeşitli kollar kurmuşlardır.

4.1.4.2. Dânişmendliler (1092-1178)

Artuk Bey'in yerine Anadolu'ya gönderilen **Dânişmend Gazi Ahmed Bey** tarafından Kızılırmak ve Yeşilirmak dolaylarında kurulmuştur. Niksar, Tokat, Amasya, Çorum, Sivas, Malatya, Çankırı ve dolaylarına sahip olmuşlar, Anadolu Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan zamanında, bu soydan gelen emîrler Selçuklu hizmetine girmişlerdir.

4.1.4.3. Mengüçüklüler (1118-1250)

Erzincan, Kemah, Divriği, Şebinkarahisar taraflarında **Mengücek Gazi** tarafından kurulmuştur. Daha sonra Anadolu Selçukluları'na katılmışlardır.

4.1.4.4. Saltuklular (1092-1201)

Anadolu'nun fethi sırasında Erzurum ve civarında **Ebû'l-Kasım** tarafından kurulmuştur. Beylik adını Ali'nin oğlu İzzeddin Saltuk'tan almıştır.

4.1.4.5. İzmir Beyliği (1081-1097)

Oğuz Çavuldur Boyu'ndan **Çakan Bey** tarafından İzmir, Foça civarında kurulan ilk deniz beyliğidir. Bir ara Sakız, Sisam, Rodos adalarını alan Çakan Bey Çanakkale Boğazı'na hatta İstanbul'a kadar akınlarını genişletmiştir.

4.1.4.6. Ahlatşahları Atabekliği (1100-1227)

Van Gölü çevresinde Ahlat merkez olmak üzere kurulan bu Türkmen Atabekliği, beyliğin kurucusu **Sökmen**'den dolayı **Sökmenliler** adıyla da anılmaktadır.

Emîr Sökmen, Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah'ın amcası Yâkûtî'nin oğlu Kudbeddin İsmail'in yakınlarından idi. Bu sebeple tarihte **Sökmen el-Kutbî** adı ile ün kazanmıştır.

4.1.4.7. Dilmaçoğulları Atabekliği

Dilmaçoğulları Türkmen Atabekliği Bitlis ve Erzen'de hüküm sürmüştür. Atabekliğin kurucusu **Dilmaçoğlu Mehmed Bey**'dir. Dilmaçoğlu Mehmed Bey'den ilk defa 1069-1070 yıllarındaki Türk komutanlarının Anadolu seferleri sırasında bahsedildiğini görüyoruz.

Dilmaçoğlu Mehmed Bey, Afşın Bey, Ahmed-şâh gibi Türk komutanları ile kendisine bağlı kuvvetlerle Bizans arazisine akınlarda bulunmuştur. Dilmaçoğlu Mehmed Bey 26 Ağustos 1071 tarihinde Malazgirt Savaşı'na da katılmıştı.

Kaynak (Source):

İbn'ul-Ezrâk Ahmed b. Yûsuf b. Ali, **Meyyâfârikîn Ve Âmid Târhi (Artuklular Kısmı)**, Çev. Ahmet Savran, Erzurum 1992, s. 220.

Köprülüzâde Mehmed Fuad; **Türkiye Tarihi**, İstanbul 1923, s. 256.

Kurat, Akdes Nimet; **Çaka, İzmir Ve Yakınındaki Adaların İlk Türk Hâkimi**, İstanbul 1936, s. 34 + 1 Harita.

Sakaoğlu, Necdet; **Türk Anadolu'da Mengücek Oğulları**, İstanbul 1971, s. 240.

Sümer, Faruk; **Selçuklular Devrinde Doğu Anadolu'da Türk Beylikleri**, Ankara 1990, s. 100.

Turan, Osman; **Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi**, İstanbul 1980, s. 284.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı; **Anadolu Beylikleri Ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri**, Ankara 1988, s. 492.

Haklar (Rights): (Telif ve kullanım hakları ile ilgili bilgiler.)		
5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca hazırlanan tüm içeriğin her türlü ortamda umuma arz yetkisi sınırsız süreyle Kültür Turizm Bakanlığına devredilmiştir. Bakanlık sonraki zamanlarda hazırlanan içerikle ilgili düzeltme, ekleme, silme veya yayından kaldırma hakkına sahiptir.		
Kaynağı Hazırlayan	Konu Editörü	Proje Yöneticisi
Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Hale KÜNÜÇEN

4. 1. 5. Selçuklular Sonrası Türkiye

Anahtar Kelime: Selçuklular sonrası Türkiye, Karamanoğulları, Germiyanogulları, Karasioğulları, Aydınoğulları, Saruhanoğulları, Menteşeoğulları, Hamidoğulları, İnançoğulları, Candaroğulları, Dulkadiroğulları.

Anadolu Selçuklu Devleti'nin son zamanlarında Anadolu'nun çeşitli yerlerinde yurt tutan Türkmenler kendi beylerinin önderliğinde bağımsızlıklarını ilân ederek Selçuklu Devleti'nden birer birer koptular. Bu beylikler arasında en önemlilerini şöyle sıralayabiliriz:

4.1.5.1. Karamanoğulları (1250-1487)

Anadolu'da Türkmen Beylikleri arasında Osmanlılar'dan sonra en kuvvetlisi ve devamlısı olan beyliktir. Kurucusu **Nûre-Sûfi Bey**'dir. Oğuzlar'ın Kaçar Boyu'ndandırlar. Konya, Ermenek, Lârende, Bozkır, Ereğli, Ankara, İçel, Antalya yörelerine egemen olmuşlardı. Önemli hükümdarları arasında Türkçe'yi resmî dil ilân eden (13 Mayıs 1277) Karamanoğlu Mehmed Bey'dir. II. Bayezid zamanında Osmanlı egemenliğine alınmışlardır.

4.1.5.2. Germiyanogulları (1260-1429)

Oğuzlar'ın Avşar Boyu'ndan inen Germiyanogulları Beyliği'nin kurucusu **Kerimeddin Ali Şîr Bey**'dir. Beylik merkezi Kütahya idi. II. Murad zamanında son Germiyanlı Beyi II. Yâkub'un vasiyeti üzerine Osmanlılar'a iltihak etmişlerdir.

4.1.5.3. Karasioğulları (1303-1345)

Dânişmendoğulları'ndan inen Karası Beyleri Balıkesir merkez olmak üzere beyliklerini kurmuşlardır. Kurucusu **Karası Bey**'dir. Sultan Orhan zamanında Osmanlılar'a katılmışlardır.

4.1.5.4. Aydınoğulları (1300-1425)

Aydın Bey tarafından İzmir, Manisa, Aydın çevresinde kurulan denizci bir beyliktir. En önemli hükümdarı **Aydınoğlu Gazi Umur Bey**'dir.

4.1.5.4. Saruhanoğulları (1300-1410)

Manisa merkez olmak üzere **Saruhan Bey** tarafından kurulmuştur. Harezmi Türkleri'nden inmektedirler.

4.1.5.5. Menteşeoğulları (1280-1426)

Önemli bir deniz beyliğidir. **Menteşe Bey** tarafından Beçin merkez olmak üzere Antalya, Denizli ve Muğla çevresinde kurulmuştur.

4.1.5.6. Hamidoğulları (1280-1391)

Uluborlu merkez olmak üzere **Hamidoğlu İlyas Bey** tarafından kurulmuştur. Oğullarından Yunus Bey Antalya'da Teke Beyliği (1300-1423)'ni kurmuştur.

4.1.5.7. İnançoğulları (1276-1368)

Denizli (Lâdik) merkez olmak üzere Germiyanogulları'ndan inen Ali Bey tarafından kurulmuştur.

4.1.5.8. Candaroğulları (1291-1461)

Oğuzlar'ın Kayı Boyu'ndan olan Candaroğulları Beyliği'nin kurucusu **Alp Arslan Yaman Candâr Mehmed Bey-oğlu Şemseddin Yaman Candâr Bey**'dir. Bu beyliğe tarihlerde 8. hükümdarının adından dolayı İsfendiyarogulları veya Osmanlı hizmetine giren son beyinin adından dolayı Kızıl Ahmedlüler de denir. Önceleri Eflani merkez iken daha sonra Kastamonu beylik merkezi olmuştur.

4.1.5.9. Dulkadiroğulları (1337-1522)

Merkez Elbistan olmak üzere **Zeyneddin Karaca Ahmed Bey** tarafından kurulmuştur. Yavuz Sultan Selim zamanında Osmanlılar'a katılmış beyleri ise Osmanlı hizmetine girmişlerdir.

Kaynak (Source):

Akın, Himmet; **Aydinoğulları Tarihi Hakkında Bir Araştırma**, Ankara 1968, s. 256 + 32 Ek.

Köprülüzâde Mehmed Fuad; **Türkiye Tarihi**, İstanbul 1923, s. 256.

Sevim, Ali-Yaşar Yücel; **Türkiye Tarihi, Fetih, Selçuklu Ve Beylikler Dönemi**, Ankara 1989, s. 538 + 16 Resim.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı; **Anadolu Beylikleri Ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri**, Ankara 1988, s. 492.

Ünal, Tahsin; **Karamanoğulları Tarihi**, Konya 1986, s. 288.

Varlık, Mustafa Çetin; **Germiyan-Oğulları Tarihi (1300-1429)**, Ankara 1974, s. 180 + 18 Vesika.

Yinanç, Refet; **Dulkadir Beyliği**, Ankara 1989, s. 186.

Yücel, Yaşar; **Anadolu Beylikler Hakkında Araştırmalar, I**, Ankara 1991, s. 292.

Yücel, Yaşar; **Anadolu Beylikler Hakkında Araştırmalar, II**, Ankara 1991, s. 362.

Haklar (Rights): (Telif ve kullanım hakları ile ilgili bilgiler.)		
5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca hazırlanan tüm içeriğin her türlü ortamda umuma arz yetkisi sınırsız süreyle Kültür Turizm Bakanlığına devredilmiştir. Bakanlık sonraki zamanlarda hazırlanan içerikle ilgili düzeltme, ekleme, silme veya yayından kaldırma hakkına sahiptir.		
Kaynağı Hazırlayan	Konu Editörü	Proje Yöneticisi
Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Hale KÜNÜÇEN

4. 1. 6. Kronoloji

Anahtar Kelime: Selçuklu tarihi kronolojisi.

Selçuklular'ın atası Dokak'ın doğumu	885
Dokak'ın Cend'e gidişi ve Müslüman oluşu	915
Dokak'ın oğlu Selçuk Bey'in ölümü	988
Emîr İsrâil Arslan Yabgu'nun Selçuklular'ın başına geçmesi	990
Çağrı Bey'in Kafkasya seferi	1016
Gazneli Sultan Mahmud'un hile ile Arslan Yabgu'yu tutuklatıp Kâlincar Kalesi'ne hapsedtirmesi	1025
Arslan Yabgu'nun tutuklu kaldığı Kâlincar Kalesi'ndeki ölümü	1032
Çağrı Bey'in Merv şehrini ele geçirmesi	1037
Herat'ın Selçuklu Oğuzları'nın eline geçmesi	1038
Dandanakan Savaşı	23 Mayıs 1040
Harezm'in Selçuklu yönetimine alınması	1045
Bağdat'ta Hutbe'nin Sultan Tuğrul adına okunması	15 Aralık 1055
Sultan Tuğrul'un Bağdat'a girişi	25 Aralık 1055
Çağrı Bey'in ölümü	1060
Sultan Tuğrul'un ölümü, Alp Arslan'ın Selçuklu Sultanı olması	1063
Selçuklu Meliki Yakutî'nin Van ve çevresini fethi	1064
Selçuklu ordu komutanlarından Gümüştekin'in Adıyaman önlerinde Bizans ordusunu yenilgiye uğratması	1067
Selçuklu ordu komutanlarından Afşin Bey'in Kayseri ve çevresini Fethederek Halep'e kadar inmesi	1067
Sultan Alp Arslan'ın Tiflis'i fethi	1068
Malazgirt Zaferi	26 Ağustos 1071
Sultan Alp Arslan'ın şehâdeti, Melikşah'ın Selçuklu tahtına geçmesi	1072
Antakya'nın Kutlamışoğlu Süleymanşâh tarafından fethi	12 Ocak 1085

Sultan Melikşah'ın ölümü	1092
I. Kılıç Arslan'ın İznik'e gelerek Anadolu Selçuklu tahtına çıkması	1092
Sultan Berkyaruk'un Büyük Selçuklu tahtına geçmesi	1094
I. Haçlı Seferi'nin başlaması	1097
Sultan Berkyaruk'un ölümü, yerine kardeşi Mehmed Tapar'ın Büyük Selçuklu Sultanı olması	1104
Sultan I. Mes'ud'un Anadolu Selçuklu tahtına çıkması	1116
Sultan Mehmed Tapar'ın ölümü, Sultan Sançar'ın Büyük Selçuklu Sultanı olması	1117
Sultan I. Mes'ud'un ölümü ve yerine II. Kılıç Arslan'ın geçmesi	1155
Sultan II. Kılıç Arslan'ın Bizans İmparatoru Manuel Komnenos'u Myriokefalon/Karamıkbeli Savaşı'nda yenmesi	17 Eylül 1176
Dânişmendli Atabekliği'nin Sultan II. Kılıç Arslan tarafından ortadan kaldırılması	1178
Sultan II. Kılıç Arslan'ın ölümü ve yerine I. Keyhüsrev'in Anadolu Selçuklu Sultanı olması	1192
I. Alâaddin Keykubad'ın Anadolu Selçuklu Sultanı olması	1220
Yassıçemen Savaşı'nda Alâaddin Keykubad'ın Celaleddin Harezmşah'ı mağlûp etmesi	1230
Sultan Alâaddin Keykubad'ın ölümü	1237
Babaîler isyanı	1239
Kösedağ Meydan Savaşı'nda Anadolu Selçuklu Sultanı II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Moğollar karşısında yenilmesi	1243
Anadolu Selçuklu Devleti'nin sonu	1308

Haklar (Rights): (Telif ve kullanım hakları ile ilgili bilgiler.)		
5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca hazırlanan tüm içeriğin her türlü ortamda umuma arz yetkisi sınırsız süreyle Kültür Turizm Bakanlığına devredilmiştir. Bakanlık sonraki zamanlarda hazırlanan içerikle ilgili düzeltme, ekleme, silme veya yayından kaldırma hakkına sahiptir.		
Kaynağı Hazırlayan	Konu Editörü	Proje Yöneticisi
Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Hale KÜNÜÇEN